

17. årgang - nr. 1 -91 (49)

— et aktuelt læremiddel
i tidsskriftform

NORSKnytt

ISSN 0801 5368

- En million timer til stilretting - bortkastet arbeidstid?

- Sju enkle tanker om retting

- — ikke begynn med begynnelsen

- Dikt blir skuespill

- Avisnotisen - kort og saklig

- Personsang: Bilder av medmennesker

- Hva heter det på dansk og svensk?
- Rettskrivingstippekupong for de glupe

- Norskkruss, nynorsk og bokmål

- Norskassett nr. 8:
Vi tipper eventyr

- Litterær rebus

- Ordbingo

Norskassettene og Norsknytt

gir liv til norskundervisninga

Har du gått glipp av tidligere utgivelser?

Fortvil ikke — følgende finnes fortsatt på lager:

KASSETTER:

Norskfagkassett	1: «Syng og skriv» — m/oppgavehefte	100,-
Norskfagkassett	2: «Syng og skriv mer»	100,-
Norskfagkassett	3: «Synnøve Solbakken»	Utsolgt
Norskfagkassett	4: «Vi tipper norske ord»	100,-
Norskkassett	5: «Vi tipper grannespråk»	100,-
Norskkassett	6: «Grøss og gru»	100,-
Norskkassett	7: «Fortelling om slagbjørnen Rugg»	100,-

(Synnøve Solbakken kan bestilles hos Lydbokforlaget A/S, 7084 Melhus).

NORSKFAGET/NORSKNYTT:

Årgang 1989	: «Norskfaget 1/89, 2/89 og 3/89»	200,-
Årgang 1990	: «Norsknytt 1/90, 2/90 og 3/90»	200,-
Norsknytt 1/90	: Klassesett – 15 eks.	200,-
Norsknytt 2/90	: Klassesett – 15 eks.	200,-
Norsknytt 3/90	: Klassesett – 15 eks.	200,-

KASSETT og TIDSSKRIFT:

Samlet årgang 1989	:	350,-
Samlet årgang 1990	:	350,-

Send bestilling til: NORSKNYTT
PB 303
7601 LEVANGER

NORSKnytt

Utgiver: NORSKNYTT ANS

Utgiver til AV-sentralens medlemmer:

NORSKNYTT ANS og AV-SENTRALEN

TEKNISK-PEDAGOGISK FELLESTJENESTE, STEINKJER.

Redaksjon: NORSKNYTT, Postboks 1055, Høyknes, 7801 NAMSOS.

Abonnement: NORSKNYTT, Postboks 303, 7601 LEVANGER.

Redaktør: Jon Hildrum© Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement med lydkassett (3 nr. pr. år) kr. 350,- pr. år.

Nr. 1 – 1991 (49)

FEBRUAR

17. ÅRGANG

En million timer til stilretting — bortkastet arbeidstid?

Norsklærere i ungdomsskolen og i den videregående skolen bruker en million timer i året til retting av elevenes skriftlige arbeider. Dette gjøres til tross for at det ikke fins forskning som påviser at tradisjonell stilretting har positiv innvirkning på elevens skriveferdighet. Likevel har generasjon etter generasjon av norsklærere sittet med sin rettepenne og markert feil i elevens arbeider med rød signalfarge.

Flere og flere lærere har stilt spørsmål om elevene er tjent med at de bruker en stor del av arbeidstida si til slik «gammeldags» retting. Her får eleven vanligvis vurdering og kommentar lenge etter at skrivearbeidet er fullført. Eleven har som regel glemt de problemene hun/han stred med mens skrivinga foregikk. Vanligvis kaster nå eleven et raskt blikk på karakteren og utfører motvillig et retterituale dersom læreren krever det.

Det er god grunn til å anta at eleven ville ha hatt langt større utbytte av norskundervisninga dersom læreren hadde brukt sin arbeidstid på andre felt av undervisninga enn på den tradisjonelle rettinga. (Mer om retting på side 3.)

Lesing gir kompetanse på skriftspråk

Vi vet at omfattende lesing har positiv innvirkning på elevens skriveferdighet. Lesing gir eleven kompetanse på skriftspråk. Vi vet også at skriveferdighet utvikles gjennom skriving. Vi lærer å skrive ved å skrive. Dette er erfaringer som norsklærere lenge har hevdet. Nå støtter språkforskerne Stephan Krashen (am.) og Frank Smith (da.) med sine empiriske undersøkelser opp under disse påstandene.

Fornuftig bruk av norsklærerens arbeid

Forskningsresultatene som er nevnt ovenfor, må få norsklæreren til å stille seg følgende spørsmål: Er den form for retting jeg praktiserer, bortkastet arbeidstid? Hvilke felt innenfor skrivefaget bør jeg — til beste for elevene — bruke mer av min arbeidstid på?

Litteraturhenvisninger:

Krashen, D. Stephen: *Writing. Research. Theory and Applications* (Oxford 1984)

Smith, Frank: *Hvad der sker når vi skriver* (København 1984)

Evensen, Lars Sigfred: *Den vet best hvor sko(l)en trykker..*

Doktoravhandling. Institutt for anvendt språkvitenskap, Universitetet i Trondheim 1986.

Norsknyttkryss 3 – 1990 – premievinnere

Nynorsk:

Ann K. Røsdal, Halsen ungdomsskole, 7500 Stjørdal
Solvor Tveita, Røldal skole, 5760 Røldal
Christel Hauger, Tranby skole, 3408 Tranby
Anne Dale, Hjelmeland skule, 4130 Hjelmeland

Bokmål:

Torhild Kristiansen, Tomma skole, 8723 Husby
Odd Torgals, Ljørdalen skole, 2425 Ljørdalen
Rune R. Hansen, Berlevåg skole, 9980 Berlevåg
Anne Kjersti Bakstad, Lyngstad skole, 7682 Kjerkesvagen

Løsningene står på side 32.

Vinnerne vil få tilsendt en bokpremie fra NORSKNYTT.

Massevis av kryssordløsninger

Aldri har bunken av kryssordløsninger vært så stor som denne gangen. Takk for alle breva med løsninger, med hilsner, kommentarer og heiarop. Det er inspirerende med slike tilbakemeldinger. Kryssordløserne må skrive navna sine såpass tydelig at vi er sikre på at vi sender bokpremiene til rett person.

Signaler om at nynorsk-krysset i nr. 3 – 1990 var i vanskeligste laget, er tatt til følge. Nynorsk-krysset i dette numret er av det enklere slaget.

Velkommen med nye kryssordløsninger våren 1991.

Sagt om norskundervising

«Klarere og klarere har jeg sett at gjennom lystbetont, skapende og variert virksomhet i norskfaget, blir barna ikke bare flinke til å uttrykke seg, men lærer mer grammatikk og riktig ortografi enn om man legger stor vekt på formaltrening».

Inger Margrethe Gaarder, intervju i Norsk Skoleblad 1987.

Sagt om det å skrive

«Hos en god skribent står språket opp fra det døde hver dag.»

«Jeg har rett og slett prøvd å skrive så godt jeg kan, nå og da er jeg så heldig at jeg skriver bedre enn jeg kan.»

Ernest Hemmingway

«Lykken er å se uferdige tanker få en klar og god form.»

Jon Elster.

Sagt om norsklærere og lesing av skjønnlitteratur

«Det er forøvrig min uforskammede mening at de fleste — og norsklektorer minst av alle — bryr seg lite om skjønnlitteratur. Det er kort og godt pensum. Både lærere, leger og prester skulle som fagfolk bruke tid til skjønnlitteratur. Den åpner sinnets irranger og gir oss innsikt og forståelse. Ingen burde bli psykiater uten først å ha lest Dostojevskij!»

Dikteren Kolbein Falkeid i «Ukens portrett» i Aftenposten 11. april 1990 (Rie Bistrup)

Sagt om håndskrift

Håndskrift er en forlengelse av vår personlighet, uløselig knyttet til våre tanker og vår vilje.

S. Bjørnstad.

Sju enkle tanker om retting

— Er det noen vits i all den rettinga som jeg bruker år av mitt lærerliv på? De fleste norsklærere har sikkert stilt seg dette spørsmålet når de sitter dukknakket over store bunker skriftligarbeider som skal rettes — med rødpenna og ordlister som inneholder de siste rettskrivingsendringene, parat.

Spørsmålet er fullt berettiget. Vi må få en debatt om retting. Lærere i ungdomsskolen og videregående skole bruker en million timer i året til retting av norske stiler (se side 1).

Nedenfor presenterer jeg sju enkle tanker om retting. Mitt håp er at disse tankene kan bidra til meningsutveksling om emnet retting.

1 Eleven kan aldri få for mye begrunnet ros — læreren må gå på jakt etter det positive i tekstene

Det fins alltid roser mellom tistlene. Lærerens fremste oppgave må alltid være å finne og framheve de positive sidene i elevenes tekster. Læreren må i sine kommentarer konkret peke på det som er vellykket i tekstene. (Mer om dette i punkt 2.) Skal elevene bli bedre språkbrukere, må deres språklige selvtillit stadig styrkes. Det gjør vi best ved å bygge på det som er positivt i språket deres.

Selvsagt skal læreren stille krav til elevene. Dersom det er tydelig at en elev ikke har gjort sitt beste, må læreren peke på dette i sine kommentarer: «Jeg mener at du kan skrive mye bedre enn du har gjort her». Også i slike sammenhenger må læreren selvsagt vise til tekstdeler som kan forbedres.

2 Vær helt konkret når du retter

Tradisjonelle stilkommentarer som «Dårlig språk», «Ensidig språkbruk», «Godt språk» og lignende generelle utsagn har elevene liten nytte av dersom læreren ikke i tillegg anmerker i tekstene hva han sikter til. Både de positive og negative sidene som læreren kommenterer, må markeres med konkrete teksthenvvisninger.

Men læreren må alltid passe på at det negative ikke får skygge over det som er positivt. Heldig bruk av litterære virkemidler som sammenligninger, gjentakinger, kontraster, bevisste overdrivelser m.m bør honoreres med for eksempel ei stjerne i margin og gjerne med anerkjennende ord i klassen. Får en elev fortjent, begrunnet ros for slike prestasjoner, husker han det lenge. Slik oppmerksomhet fra læreren er den beste form for skrivemotivering som tenkes kan.

Symbolene for ros kan være mange. Læreren kan, som nevnt, tegne ei stjerne i margin. Ei tegning av et flagg på full stang i margin ut for en språklig eller innholdsmessig fulltreffer, blir selvsagt også godt mottatt. Når eleven gjør en bommert, kan flagget fires på halv stang. Men pass på at elevene får flere flagg på full stang enn på halv stang i skrivebøkene sine.

3 Rett siste utkast før innføring — det krever at skrivearbeidet organiseres annerledes

Et meget sentralt punkt i den prosessorienterte skrivemetodikken er at elevene får skrivehjelp underveis. Men hvordan kan elevene få slik hjelp når skrivearbeidet er heimelekse?

Jo, en mulighet er å la arbeidet **begynne** på skolen, med idéfase og første skrivefase — slik arbeidsgangen beskrives i den prosessorienterte skrivemetodikken.

Når førsteutkastet er skrevet på kladd på skolen, er det enklere å fortsette arbeidet heime. Lekse (helst til dagen etter) blir å skrive «siste utkast» på en godt leselig kladd. Dette kladdarbeidet tas inn og rettes med tanke på at **eleven selv** skal bearbeide (rette) teksten sin. Hvordan slik retting kan utføres, tas opp i punkt 4.

Læreren bør fraråde elevene å skrive for lange tekster. Bare unntaksvis er det tjenlig at elever på barnetrinnet skriver mer enn 1—2 A4-sider, og på ungdomstrinnet mer enn 3—4 A4 sider. Elevene vil som regel tjene på å arbeide grundig med forholdsvis korte tekster framfor å la tekstene sine «flyte ut» over mange sider.

4 Det er eleven som skal rette teksten sin — det krever at læreren må rette «annerledes»

Når læreren gjennomgår elevenes «sisteutkast» på kladd, må rettinga hele tida skje med tanke på at det er elevene selv som skal forbedre tekstene sine — på grunnlag av lærerens markeringer av feil og forslag til forbedringer. Elevene lærer lite av at læreren skriver om tunge og tvetydige setninger, stryker tomt «prat» og retter opp uklare formuleringer i tekstene deres. De fleste elevene ser knapt på slike rettinger når de får arbeidene sine tilbake, men for læreren er denne formen for rettearbeid meget tidkrevende.

Ordfeil markerer læreren med en liten strek under det feilskrevne ordet. Elevene må selv finne de rette skrivemåtene når de skal føre tekstene inn. Læreren må gjøre elevene kjent med noen få rettetegn som han bruker når han retter. Disse kan med fordel trykkes opp på et ark som elevene limer inn i innføringsboka si.

Når det gjelder rettetegn, må den enkelte lærer finne sitt system. Her er noen få forslag. Krøllstrek i margen kan for eksempel markere dårlig språk. Ut for krøllstreket må læreren spesifisere elevenes arbeidsoppgave: «Si dette klarere», «Stryk unødvendige ord», «Sett inn punktum oftere» o.l. Rett strek i margen, gjerne med ei stjerne eller et plustegn samt kommentar markerer vellykket språk, gode formuleringer og andre positive trekk. Læreren gir ikke karakter eller annen form for vurdering nå. Teksten evalueres når den er ført inn i innføringsboka.

De rettede kladdene leveres tilbake til elevene helst når norsklæreren har halvklasse. (Mange ungdomsskoler deler klassen en uketime i norsk.) Da får elevene anledning til å samtale med læreren om rettingene.

Nå bearbeider elevene tekstene sine på grunnlag av den rettede kladden. Tekstene føres deretter inn i innføringsboka som leveres inn sammen med kladden. Læreren retter ingenting i innføringsboka. Han leser tekstene og gir karakterer eller annen form for vurdering. Kommentarer skrives om han finner det nødvendig. Dersom eleven ikke har

«rettet» de manglene som læreren markerte i kladden, vil dette selvsagt føre til trekk i karakteren.

Når denne rettemetodikken er innarbeidet og fungerer bra, er den tidsbesparende for læreren og utbytterik for elevene.

5 Rett individuelt

Som i all annen undervisning må også læreren gjennom den måten han retter på, gi elevene rettledning ut fra de forutsetninger hver enkelt av dem har. Det vil blant annet si at ikke alle feil og svakheter skal rettes hos alle elevene.

Det er viktig at læreren opplyser elevene og foreldrene om denne siden av det pedagogiske arbeide.

6 Ta i bruk den prosessorienterte skrivemetodikken

Den prosessorienterte skrivemetodikken som den amerikanske skrivepedagogen Mary K. Healy introduserte for norske morsmåslærere i midten av 1980-åra, ble møtt med stor interesse. I denne metodikken får eleven rettledning og hjelp fra idéfasen og fram til det ferdige produktet. Både læreren og medelevene er her aktivt med i rettledningsarbeidet.

En del norsklærere bruker nå denne metodikken i ulike variasjoner. Den prosessorienterte skrivemetodikken har uten tvil tilført skolen mange verdifulle impulser og representerer en ny giv for skriveopplæringa. Det fine med denne metodikken er at den med fordel kan brukes i alle fag. Men til nå har dessverre alt for få norsklærere fått fullgod opplæring og praksis i bruk av den prosessorienterte skrivemetodikken.

7 La elevene være mottakere til hverandres tekster

En sentral tanke i den prosessorienterte skrivemetodikken er at elevene skal være mottakere til hverandres tekster. Ved å være spørrende lyttere og lesere utvikles den kritiske sansen. Spillereglene sier at de alltid skal møte hverandres tekster med en positiv og aksepterende holdning. Lykkes dette, blir elevene verdifulle ressurser for hverandre i språkopplæringa. Læreren kan bruke sin arbeidskraft på andre felt i faget enn tradisjonell retting.

M87 anbefaler at elevene skal skrive mange tekster, og de skal skrive i ulike sjangrer. Elevene skal gis muligheter til å eksperimentere med sjangrene, skrive skisser og idéutkast. Bare et fåtall av tekstene er det nødvendig at læreren retter. Det meste samler elevene i sine idémapper, ofte i uferdig stand, med tanke på senere bearbeiding og ferdigskrivning.

En slik skrivepraksis skaper dyktigere og mer engasjerte skrivere — og overflødiggjør mye av den tradisjonelle rettinga fra lærerens side.

Skriv ei fortelling, men

ikke begynn med begynnelsen

Når du skriver fortellinger, gjenforteller du antakelig handlingen i den tidsrekkefølgen alt skjedde i. Du skriver i kronologisk (tidsriktig) rekkefølge.

For å gjøre ei fortelling mer spennende hender det at en forfatter, når han syns det passer, begynner med slutten av fortellinga. Eller han kan starte midt i fortellinga. Dette er et gammelt litterært virkemiddel som på latin kalles IN MEDIAS RES. Det betyr **midt i handlingen** eller beint på saka.

1)

Skriv ei fortelling med utgangspunkt i tegneserien på side 7.

Du skal ikke begynne med det første bildet i serien. Velg selv hvilket av de andre bildene du vil starte med. Skriv i 15 minutter.

2)

Les for hverandre, to og to.

a) Finn ut hvilket bilde lesekameraten din begynte med.

b) Skriv opp nummerrekkefølgen på bildene i lesekameratens fortelling.

c) Du lager ei overskrift på lesekameratens fortelling.

Lesekameraten lager ei overskrift på fortellinga di. Overskriftene skal være på mer enn fem ord.

3)

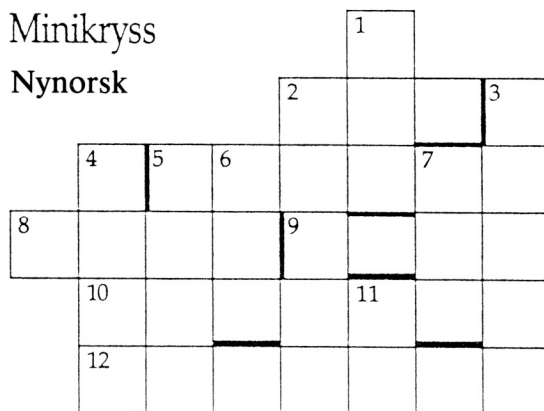
Diskuter til slutt: Hvilken virkning hadde det at ingen av fortellingene er skrevet i tidsriktig rekkefølge? Forklar.

Skriv en av disse oppgavene:

Skriv om ei reise, et måltid, en konsert, en fotballkamp eller lignende. Bruk det litterære virkemidlet in medias res. Lag selv overskrift.

Minikryss

Nynorsk

Vassrett:

- 2. Dyremat
- 5. Rå, hardhendt
- 8. Gøy, glede
- 9. Smart, utspekulert
- 10. Ikkje gode
- 12. Avgifter til stat og kommune

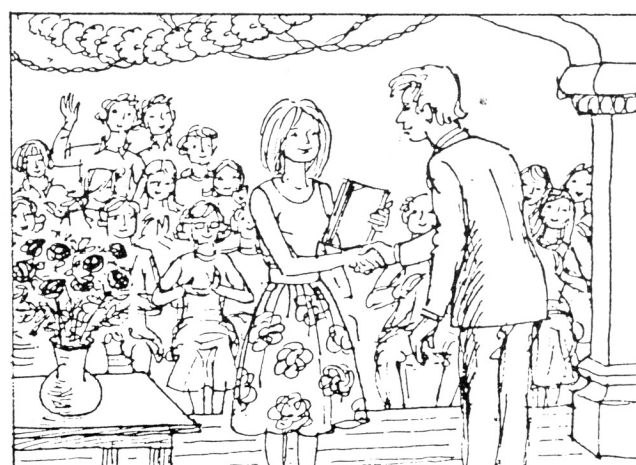
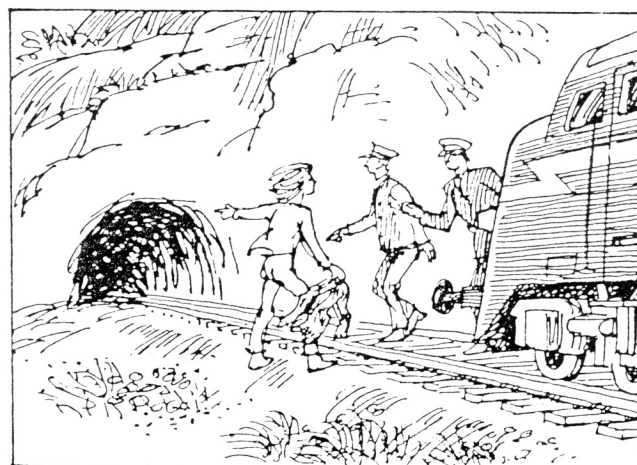
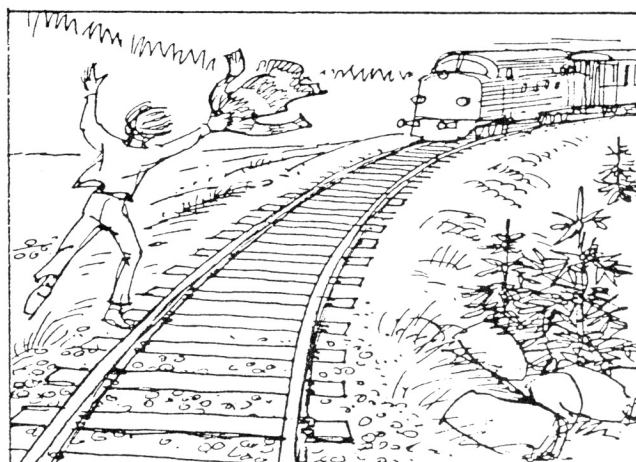
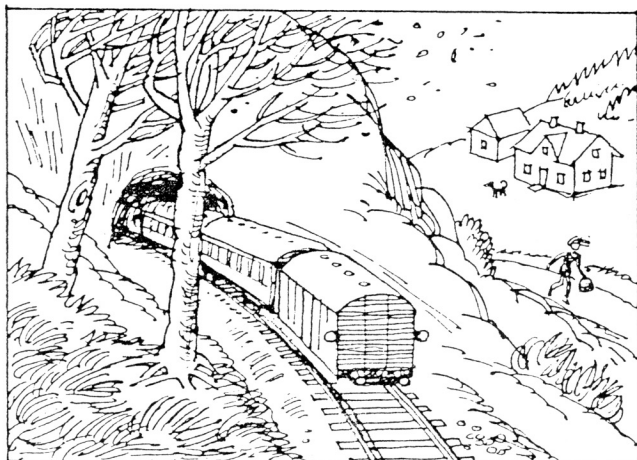
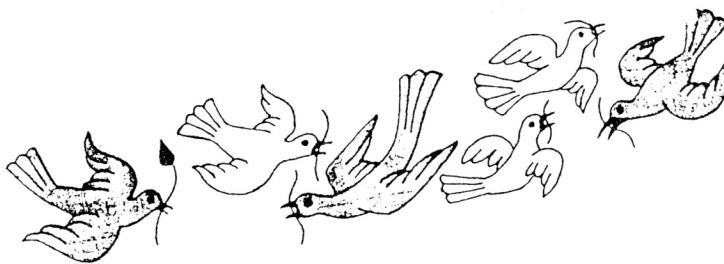
Loddrett:

- 1. Uorden, virvar
- 2. Søkklasta, proppa
- 3. I kyrkja
- 4. Eigedom
- 5. Støy, uro
- 6. Til å styre med
- 7. Sint, forbanna
- 11. Forsyn deg, set til livs!

Tegneserie

tilknyttet oppgave

side 6

Avisnotisen – kort og saklig

Vi spiser 1 kg knekke- brød årlig

Norge blir gundig slått av svenskene når det gjelder forbruk av knekkebrød.

I Norge spises det årlig 4600 tonn knekkebrød. Dette tilsvarer ca. ett kilo knekkebrød pr. nordmann. Svenskene derimot har en langt større appetitt på knekkebrød enn oss nordmenn. Med seks kilo i gjennomsnitt pr. person pr. år inntar Sverige plassen som verdens knekkebrødnasjon nr. 1.

Ifølge Statens Ernæringsråd burde imidlertid vi nordmenn bli adskillig flinkere til å spise mat som er basert på kornprodukter. Det er ikke illekyldig hva vi stapper i oss av de ulike næringsmidlene.

Reddet av munn mot snute

Under en brann i Lillehammer sparket en av brannfolkene bort i noe mykt på gulvet. Det viste seg å være en hund — den engelske setteren «Nille». Hunden ble bragt ut og røykdykkeren tok straks i bruk munn mot snute-metoden. Utrolig nok kom Nille seg ganske fort, men den var gjennomvåt og ble derfor plassert i

Moder jord vokser

Jordkloden vokser stadig og er i dag over 30 prosent større enn den var opprinnelig. Det har ført til at Jorden går saktere i sin bane rundt sola.

Ifølge sovjetiske geologer skyldes dette at materie fra Jordens indre stadig presses utover og avleirer seg på Jordens overflate. Denne bevegelsen fra klodens indre har bidratt til å presse havbunnene fra hverandre.

brannvesenets uttrykningsbil til eieren og veterinær kom til stede. (NTB)

Også skole- jenter på hurtigruten

Jenter og gutter må få samme tilbud om utplasing ombord på hurtigrutene, mener Likestillingsombudet som har bedt skolemyndighetene om å sørge for dette i forbindelse med arbeidsutplasingen i ungdomsskolen. Likestillingsombudet har fått flere klager på forskjellsbehandling, ved at jenter er blitt nektet praksis-uke på hurtigrutene.

Likestillingsombudet ba Handelsdepartementet se på saken, da klagen kom inn. Handelsdepartementet har nå uttalt at sjømannslovens regler ikke er til hinder for slik utplasing av jenter. Likestillingsombudet har etter dette sluttet at skolemyndighetene må sørge for at jentene får samme tilbud som guttene. Etter Likestillingslovens §6 skal kvinner og menn ha lik rett til utdanning.

Den korte avisnotisen er en sjanger alle kjenner. Den forteller som oftest om hverdagshendinger fra inn- og utland. På en saklig og nøktern måte opplyser den om tid og sted for hendinga. Sjelden tar den, som leder- og kommentarartiklene i avisa, stilling til det som skjer. Nei, avisnotisen er objektiv og refererende.

Avisnotisen — et «avvekslingsdrops» i avisspaltene

Det er underholdende å lese avisnotiser, for de har vanligvis noe pussig eller humoristisk å fortelle. Derfor kan vi si at avisnotisene fungerer som små avvekslingsdrops i mellom ulykkesmeldingene og de storpolitiske sakene på avissidene. Ofte kjøper avisene avisnotisene fra store pressebyråer, for eksempel NTB.

- 1 Bla i ei avis — eller gransk tekstsida (side 9), og nevnt i stikkords form eksempler på emner som en avisnotis behandler.**
- 2 Studer noen avisnotiser og skriv punktvis noen typiske kjennetegn på avisnotis-sjangeren.**
- 3 Skriv noen avisnotiser fra hendinger på skolen eller i nærmiljøet. Lag gjerne en avisnotisvegg der klassens notiser er samlet. Tegninger til notisene frisker opp «veggen».**
- 4 Nedenfor finner du noen notiser som stod i avisa for ca 100 år sida. Legg merke hvordan skriftspråket har forandret seg. Snakk om dette i klassen.**

Skriv to av notisene om til moderne norsk språk.

Mus og Margarinsmør

En tysk Kemiker, der har eksperimentert meget med saavel Smør som Margarin, forteller at han paa forskjellig Maade har opdaget at Mus meget godt kan gjøre Forskjel paa de to Ting. Natursmøret spiste de af, men lod Kunstsmøret staa i Fred.

En ældre, før tyvdømt Kone

er for Tyveri af en Pengepung med iværende Penge fra et Værelse i en Gaard i Strandgaden, hvor hun efter Sigende var gaaet ind for at søge Strikbearbejde, idømt 25 Dages Fængsel på Vand og Brød.

Henrik Ibsen

agter efter Forlydende til Sommeren at tage Ophold ved Øresund, antagelig paa Badestedet Marienlyst nord for Kronborg.

Pandehaaret udvist af Skolen

Efter sikkert Forlydende vil der i nærmeste Fremtid komme Paabud om at Lærere og Rindene skal forbydes at bære Pandehaar, skriver Morgenposten.

Avisnotiser om mye og mangt

1

I Zimbabwe skal 4 000 elefanter skyttast fram mot årsskiftet. Denne jakta må gjennomførast om landet skal unngå ein skologisk katastrofe, heiter det frå leinga for nasjonalparkane i landet.

Ein auke i elefant-talet, som no er på 27.500, i nasjonalparken på grensa mot Zambia, vil få katastrofale følgjer for småviltet i området, heiter det. (NPK)

2

Pen oppførsel og danna fremtreden står på undervisningsprogrammet i finske Lappland kommende skoleår. Det har fylkes-skolemyndigheten bestemt. Kommunene og skolene får selv legge opp undervisningen, men barna skal blant annet instrueres i hvordan man hilser, ber om forlatelse, kler seg og tiltaler andre mennesker. (NTB)

3

– Det norske folk kommer i år til å spise ca 46 kilo fisk pr. person i gjennomsnitt. Dette er seks kilo over forbruket for to år siden og 10 kilo mer enn i begynnelsen av 1980-årene, sier

direktør Jann Holst i Opplysningsutvalget for Fisk til Stavanger Aftenblad.

For få år siden sa Opplysningsutvalget at målsettingen var et forbruk på 50 kilo fisk pr. innbygger. – Da var det mange som smilte, men nå skimter vi målet, sier Holst, som ikke kan forstå hvorfor nordmenn skal ha lavere fiskeinntak enn japanerne. De har et gjennomsnittsförbruk på 70 kilo. (NTB)

4

Energiforsyningens informasjonstjeneste advarer mot å bruke hårtøreren til oppvarming. Denne skrekkehistorien viser hvor galt det kan gå.

En kvinne som skulle legge seg, syntes sengetøyet var i kaldt, dekte laget. For å bøte på dette hentet hun hårtøreren, stakk støpslet i nærmeste kontakt og skrudde på bryteren. Deretter stakk hun apparatet under dyna. Resultatet var at senga brant opp. (NTB)

5

Verdens nordligste bibliotek på fastlandet er åpnet i Skarvåg på Magerøya i Finnmark, melder Finnmarksposten. Filialen av Nordkapp Folkebibliotek skal

ha permanent kunstutstilling, ved siden av en bokstamme på rundt 600 titler. (NTB)

6

Franske ungdommer kan nå begynne å øvelseskjøre så fort de har fylt 16 år. Dette fordi man satser på at eleven skal få ro til å konsentrere seg om å lære å forstå trafikken i ro og mak. Dessuten blir det lagt vekt på at de unge skal tilegne seg en gunstig atferd i trafikken. Norske myndigheter ser nå nærmere på det franske opplegget med ledsager-assistert bilføreropplæring. Fra norsk side hevdes det at det er en ubetinget fordel at foreldrene blir involvert i opplæringen.

7

Trondheim (NTB): Direktoratet for naturforvaltning (DN) foreslår at det ikke lenger skal være tillatt å skyte ulv i nødverge. Bakgrunnen for forslaget er to tilfeller der saueiere er blitt frifunnet for straff etter å ha skutt ulv henholdsvis i Engerdal og Sør-Aurdal. I begge tilfeller aksepterte retten at ulvedrapene skjedde i samsvar med nødvergebestemmelsen i viltloven.

DN mener de to rettsavgjørelsene undergraver totalfredningen av ulven.

– Ulven er i dag kanskje Skandinavias mest truede dyreart.

8

Nordmenn drikker melk når dansker og tyskere tømmer i seg øl, hevder informasjonssjef Odd Kjell Skjegstad i Norske Meierier. Norge ligger på fjerdeplass i verden som melkedrikkende nasjon. I gjennomsnitt drikker hver person her i landet 168 liter melk i året. Islendingene har en klar førsteplass, med 222 liter i året. Men det kan jo fort forandre seg – forbudet mot øl er opphevet på Island. (NTB)

9

Et redningshelikopter fra Ørland flystasjon ble tilkalt da en amerikansk kvinne under en tur på Kållåstinden ca. en mil fra Ørsta sentrum falt ned i en 5 meter dyp fjellsprekk. Kvinnen var sammen med en del ungdommer da ulykken inntraff. Ca. to timer

senere ble hun bragt opp fra fjellsprekken av mannskapene på redningshelikopteret.

Kvinnen ble umiddelbart etter at hun var reddet opp, transportert til Sentralsykehuset i Ålesund. Tilstanden er god til tross for et benbrudd.

10

Tenåringsforeldre må hevde sine egne rettigheter. Trekk en grense:

Du har rett til å sove om natten.

Du har rett til å leve i et renslig og ryddig hus.

Du har rett til å vente deg at de som bor der samarbeider med deg like godt som du samarbeider med dem.

Du behøver ikke tåle å bli behandlet som en søppelbøtte av din tenåring..

Dette skriver psykologene Torra Synnøve og Magne Raundalen i tidsskriftet Foreldre & Barn. De har besøkt foreldregruppen «Tough Love» – tøff kjærlighet – i USA som har hjulpet mange foreldre som har hatt problemer med sine tenåring.

11

En liten hund var nær blitt ørnemat på Hemsedalsfjellet mandag i påsken. En familie på ferie ved Bakkestølnose hørte plutselig et forferdelig lurveleven utenfor hytteveggen og to av hundene kom pilende. Barna gikk for å lete etter familiens tredje, og så da en stor ørn like ved hytta. En time senere dukket familiens dacks opp, blodig og full av sår. Hunden kviknet til etter veterinærbehandling.

12

Annet hvert sekund i år har et barn dødd av sykdom eller mangel på mat. Dersom denne tendensen fortsetter, vil det være minst 600 millioner underernærte barn i verden i år 2000.

Disse nedslående tallene kommer frem i en rapport som sjefen for FNs barnefond, UNICEF, James Grant, har utarbeidet. I rapporten hevdes det at til tross for medisinske fremskritt er helsestilstanden til mange av verdens barn verre nå enn for bare få år siden. (NTB)

Avisnotiser om mye og mangt

Studer avisnotisene på tekstsiden. Velg oppgaver i samråd med læreren.

A Hvor hører overskriftene heime!

Nedenfor finner du overskriftene til ti av notisene på tekstsida huler til bulter.

- 1 Skriv overskriftene i den rekkefølgen notisene er plassert på tekstarket.
- 2 Lag selv de to overskriftene som mangler.

- ★ Nordmenn spiser mer fisk
- ★ Hunden unngikk å bli ørnemat
- ★ Stor elefantjakt
- ★ Ulven skal vernes
- ★ Øvelseskjøring for 16-åringer
- ★ tenåringsforeldre må også ha sine rettigheter
- ★ Seng antent av hårtørrer
- ★ Verdens nordligste bibliotek
- ★ Nordmenn på fjerdeplass som melkedrikkere.
- ★ God oppførsel som skolefag

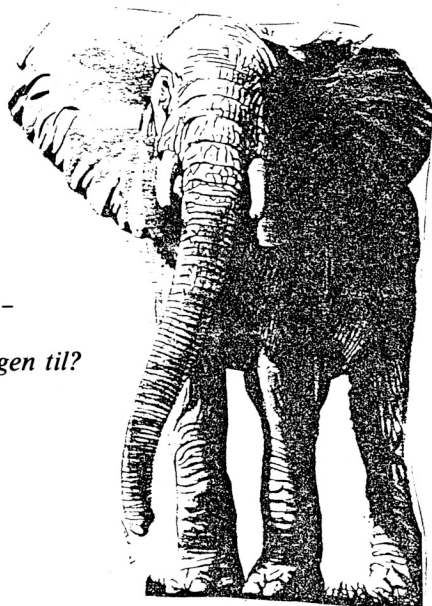
Hvilken avisnotis passer denne tegningen til?

B Kan du svare på dette?

- 1 Hvilken av notisene er skrevet på nynorsk?
- 2 Hvilken nasjon er verdens største melkedrikkere?
- 3 Når på året foregår handlinga i notis nr. 11?
- 4 Nevn en nasjon som har større årlig gjennomsnittsforbruk av fisk enn Norge?
- 5 Hvorfor må et stort antall elefanter skytes i Zimbabwe?
- 6 Hvilken skade fikk kvinnen som falt ned i ei bresprekk på Kålstinden?

C Hvem er disse personene?

- 1 Odd Kjell Skjeggstad
- 2 James Grant
- 3 Tora og Magne Raundalen
- 4 Jann Holst

Hvilken avis -
notis passer
denne tegningen til?

D Er du kjent på kartet?

Bruk atlas dersom du trenger det for å finne svar på disse oppgavene.

- 1 I hvilket fylke finner du hvert av disse stedene?
 - a) Skarvåg
 - b) Ørsta
 - c) Engerdal
- 2 I hvilken verdensdel fins landet Zimbabwe?
- 3 Nevn et av nabolandene til Zimbabwe.
- 4 I hvilket land ligger Lappland?

E Min mening

Si din mening om et av emnene som presenteres i en av avisnotisene. Du kan være enig eller uenig, men du må begrunne din mening.

F Fra en sjanger til en annen

Skriv innholdet i en av avisnotisene om til en annen sjanger, for eksempel til et hørespill, et dikt, ei vise, ei fortelling e.l.

G Hva opplevde du?

Tenk deg at du var til stede ved ei av hendingene som en av avisnotisene forteller om. Fortell hva du hørte, så og følte. Lag din egen overskrift (minst fem ord) på fortellinga di.

H Ordforklaringer

Forklar disse ordene:

- a) filial
- b) permanent
- c) katastrofe
- d) Skandinavia

I Skriv en avisnotis

Skriv en avisnotis om noe som har skjedd på skolen eller i nærmiljøet ditt. Husk på overskrifta!

Dikt blir «skuespill»

Mange virkemidler kan tas i bruk for å gjøre presentasjonen av dikt livfull og variert. En enkel dramatisering av dikt som egner seg for det, kan være et virkningsfullt middel.

Dikt som hovedsakelig består av direkte tale, egner seg godt for dramatisering (rollelesning); men også andre dikt kan nyttes.

Her kan for eksempel sololesning av forskjellige stemmer med innslag av talekor ha god virkning.

Enkle kostymer, små sceneantydninger og noen rekvisitter gjør det lettere for «skuespillerne» å leve seg inn i rollene. Samtidig kan slike effekter, hvis de brukes med måtehold og smak, bidra til å gi publikum en rikere opplevelse av diktet.

Nedenfor gjengis et dikt som kan brukes som «skuespill». Til diktet er det knyttet noen forslag til rollefordeling og arrangement.

«Slik er verden»

Diktet «Slik er verden» er skrevet av den svenske forfatteren Gustaf Fröding. Her er diktet overført til norsk og satt opp som et skuespill med veksel-lesning mellom talekor og solostemmer. I parentes under hver linje står hvem som skal spille de forskjellige rollene. Dersom klassen vil prøve seg på den svenske originalen, henvises til den svenske versjonen under tittelen «Världens gång».

Forslag til arbeidsprogram:

- 1 Klassen studerer diktet. Læreren eller en elev som har forberedt seg, leser diktet høyt. Gjennom samtale prøver klassen å klargjøre den situasjonen og den stemningen diktet beskriver. Elevene kan gjerne foreslå musikk og/eller lydeffekter som passer til diktet.
- 2 Rollene fordeles, innøvingen begynner. Klassen diskuterer hvordan lesningen bør være for å få fram de spesielle stemmene i diktet. Spørsmålet om variasjoner i talekorets stemmestyrke i de forskjellige deler av diktet bør også trekkes inn i diskusjonen.
- 3 Når diktet framføres, kan skuespillerne f.eks. stille opp i båtform med kapteinen litt høyere plassert enn de andre, og matrosen som roper, kan stå helt bakerst.

Slik er verden

Havet veltet, stormen kvein,
(gutter) (jenter)
Bølgene rullet, frådende grå.
(alle)
– En mann er skylt over bord, kaptein!
(solo)
– Jaså –
(solo)

– Ennå kan De redde hans liv, kaptein!
(solo)
Havet veltet, stormen kvein.
(gutter) (jenter)
– Ennå kan en line den arme nå!
(solo)

Bølgene rullet, frådende grå.
(alle)
– Nå sank han, jeg ser ham ei mer,
kaptein!
(solo)
– Jaså –
(solo)
Havet veltet, stormen kvein.
(alle)

(Til norsk ved J.H.)

Gustaf Fröding Svensk forf.

Världens gång

Havet välte, stormen ven,
vågorna rullade asklikt grå.
«En man är vräkt över bord, kapten!»
«Jaså.»

«Ännu kan ni rädda hans liv, kapten!»
Havet välte, stormen ven.
«Ännu kan en lina den arme nå!»
«Jaså.»

Vågorna rullade asklikt grå.
«Nu sjönk han, nu syns han ei mer,
kapten!»
«Jaså.»
Havet välte, stormen ven.

våg: bølge; vräkt: skylt, kastet; den arme: den hjelpeløse, ulykkelige.

Vi planlegger en artikkel om årstidene

Du har fått i oppgave å skrive en artikkel om årstidene. Straks dukker det i hodet ditt opp noen ord som har med dette emnet å gjøre. Vi sier at du får *assosiasjoner*.

Vi samler årstidsassosiasjoene hulter til bulter på tavla. Dette blir «råstoffet» til årstidsartikkelen:

kaste på stikka, påske, fugleunger, raketter,
oversvømmelser, reirbygging, jordbærplukking,
løvet faller, 17. mai, boblejakker, snørr,
storm, tjukke skjerf, innhøsting, snøsmelting,
støvrøyk, trekkfuglene drar, sankthans, snøfokk,
bading, pinse, bærtur, fødselsdagen min, ski,
blomsterstøv, ta fram sykkel, kortere dager,
jul, spiring, forelskelse, «museører» på bjørka,
skrubbsår på knærne, rim på plenen, årsskifte,
insektplage, krokus, solbrent, slaps og søle,
utendørs idrett starter, ugress, campingtur,
nisser, varmt, sprengkulde, lyse netter, tåke,
hålk, trekkfuglene kommer, honning, eksamen.

Du kan sikkert føye til noen ord. Du oppdager nok at flere av ordene i rammen kan passe på forskjellige årstider. Du må selvsagt plassere dem der du synes de hører heime.

Nå skal du plassere ordene i de rette «kassene» på «kassearket».

Er du enig i at vi deler opp året slik:

Vår: mars — april — mai

Sommer: juni — juli — august

Høst: september — oktober — november

Vinter: desember — januar — februar

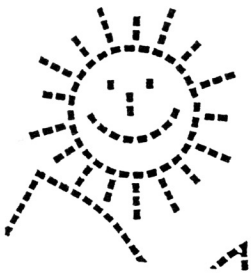
Dersom du ikke er enig i denne årstidsinndelingen, må du skrive hvordan du vil inndele året.

«Kasseark» til

Vi planlegger en artikkel om årstidene

Sett årstidsorda inn i de «ordkassene» der du mener de hører heime.

Tegn selv et
vårbilde

Vår:

Sommer:

Høst:

Tegn selv et
høstbilde

- Du sitter for dypt
ned med baken!

Vinter:

Bruk et utvalg av orda, og skriv en *artikkel* om de fire årstidene.
eller:

Skriv en artikkel om den årstida som du liker best.

Lag ei passende overskrift på artikkelen din.
(Overskrifta bør være på minst fem ord.)

Slik gjør jeg det:

Små drypp fra lærer til lærer

• **Norsklærers notat-/tankebok**

Det er alltid verdifullt å notere i kortform hvilket stoff som er gjennomgått i den enkelte norsktimer (i andre timer også, selvsagt). Men skriv ikke bare ned timenes innhold, skriv også ned de tankene, idéene og assosiasjonene som du fikk i løpet av timen.

Et foredragshefte i A4-format er godt egnet for dette formålet. Del sidene i to like store deler med loddrette streker. Til venstre for delestreken fører du timenes faglige innhold (som i en journal), i høyre spalte skrives ditt personlige tankestoff.

Etter ei tid vil du oppdage at du i høyrespalten har mye verdifullt stoff som du stadig kan hente idéer fra når du føler deg tørr og utladet. Samtidig fungerer venstrespalten som ei nyttig dagbok.

Bruk de gule klistrelappene når du retter

Når du blar igjennom elevenes arbeidsbøker i litteratur o.l., legger du ofte merke til punkter som du mener bør korrigeres eller rettes. Men du føler at det vil skjemme ut boka dersom du skriver i den.

I slike situasjoner er de gule klistrelappene som finnes på alle kontorbord i dag, til god hjelp. Skriv dine kommentarer og forslag til forbedringer og rettinger på gullappene. På den måten blir ikke elevenes arbeidsbok skjemmet av røde rettestreker. Eleven kan nå selv foreta de rettingene hun/han synes er nødvendige. Da er det også en fornøyelse for eleven å legge fram arbeidsboka ved for eksempel avgangsprøven i norsk.

Husk hattene og løsnese

Drama skal ha en meget sentral plass i all undervisning. (Ikke noe annet fagemne har så mange henvisninger i stikkordregistret i M87 som ordet drama.)

Alle lærere har erfart at det kan være vanskelig å sette elevene i gang med agering. I slike tilfeller kan enkle, små effekter være til stor hjelp. En hatt, en løsnese eller en gammel frakk kan være nok til å gi eleven følelsen av å flytte seg over til en annen person. Da slipper skuespilleren i eleven seg løs, og ageringen går lettere.

Så sørg for å ha noen enkle rekvisitter i skapet på klasserommet. De kan vise seg å være meget nyttige.

• **Lesing og skriving må gå hånd i hånd**

Vi skal gjennomgå en tekst i klassen, for eksempel et dikt. Læreren eller en elev leser diktet høyt for klassen. Parlesing er også en grei formidlingsmåte.

Under opplesinga sitter elevene med skriveredskap i handa. De får i oppgave å notere de orda eller den linja i diktet som de setter mest pris på.

Etterpå leser *alle* opp det de har notert — selv om «deres» ord eller linje er lest før. Det er viktig at *alle* deltar. Vanligvis er alle nysgjerrig på å høre hva de andre i klassen har notert. Har de valgt det samme som jeg valgte, tro? Dette er en tekst vi er sammen om, derfor motiverer en slik arbeidsmåte elevene til å fordjupe seg grundigere i teksten.

Etter opplesingsrunden får elevene i oppgave å skrive en tekst selv med utgangspunkt i de orda de har notert eller «stjålet» under opplesinga:

— Skriv ned de tankene som orda *dine* gir deg. Skriv i fem minutter, ikke tenk på rettskriving eller sjanger nå, slikt ordner vi opp i etterpå. Bare skriv, ikke løft blyanten fra papiet, skriv!

Står du fast, så skriv den siste setninga om igjen og om igjen til en ny tanke kommer. For skriving er en skapende prosess, ord skaper nye ord. Det er spennende å oppleve dette.

Mange spiredyktige frø har grodd fram i slike skrivestunder. Men husk: Ingen må vente at «store» tekster skal komme fra alle i slike sammenhenger heller. Det elevene skriver her er førsteutkast som må bearbeides. Ros de små tilløpene som kommer! Vær helt konkret når godord utdeles.

Bilder av medmennnesker

Melodi: Se min kjole..

Hør på Wenche,
kvitrer som ei lerce.
Hun sprer glede
med et godt humør.
Trimmer med «Lassie»,
strigler store hester.
Trivs på fjellet,
særlig når det snør.

Petter tegner,
skribler, søler, maler.
Tusj på nese,
fingre, hake, tær.
Han sitter bakerst,
prater høyt og mye.
Trivs i køye
under store trær.

Ole Kristian,
lys og lett i toppen.
Lang og spretten,
knasker støtt på søtt.
Spiller på tuba'n
slik at huset rister.
Ler av alt som andre
syns er sprøtt.

Syng sangen, svar på oppgavene
(Velg oppgaver i samråd med læreren).

A Skriv om personene. Velg sjanger selv

Bruk de opplysningene du får i sangen.
Skriv mer om en av personene.
Velg selv en sjanger som passer.

B Dialog

To av personene i sangen møtes.
Skriv dialogen mellom de to.

C Etterlysing

En av personene er forsvunnet. Skriv ei
etterlysing. Her må du selv dikte til flere
opplysninger enn dem som fins i sangen.

D Avisnotis

Det har hendt noe med en eller flere av
personene i sangen. Avis skrev om det.
Hvordan lyder avisnotisen?

E Sang

Lag flere vers på persongsangen.
Du kan skrive om klassekameratene
dine eller dikte fritt.

F Tegn

Lag tegninger av personene i sangen
slik du ser dem for deg.

G Novelle

Skriv ei novelle der en eller flere av
personene i sangen medvirker.

H Brev

Wenche skriver et brev til Petter.
Hvordan lyder dette brevet?
Petter skriver svarbrev til Wenche. Hvor-
dan lyder brevet fra Wenche?

I Fri oppgave

Bruk opplysninger fra sangen. Dikt til
flere punkter. Velg oppgaveform og
sjanger selv.

Flere enkle sanger med oppgaver til fins på norskkasset-
tene 1 og 2. Se oversikten over norskkassetene på om-
slagssiden fremst i dette heftet.

Hva heter det på dansk og svensk?

De fleste ordene i dansk og svensk skjønner vi uten videre. Men noen få danske og svenske ord er mer eller mindre ukjente for oss nordmenn. Nå kan du prøve deg på noen slike ord.

Nedenfor står det noen norske ord. Hva heter de tilsvarende danske og svenske ordene? Let i ordsamlingene i margin, og prøv om du kan finne de rette danske og svenske ordene.

Dansk:
lynlås
pige
sæbe
hakkebøf
dreng

Svensk:
pojke
flicka
pannbiff
tvål
blyxtlås

Norsk	Dansk	Svensk
1 karbonade	_____	_____
2 jente	_____	_____
3 gutt	_____	_____
4 glidelås	_____	_____
5 såpe	_____	_____

Oversett fra dansk

Skriv dette på godt norsk:

På en skole findes der alle typer af kammerater.

Nogle er du venner med — andre hader du.

Nogle er du ligeglad med — andre vil du gerne i kontakt med.

Nogle ser du ned på — andre beundrer du.

Nogle er udenfor og oftest alene — andre er populære og omsværmede.

Nogle er dygtige til alt eller noget — andre kan kun lidt eller intet.

Nogle kammerater kan man tro på — andre lyver og holder sjældent et løfte.

Nogle er altid villige til at hjelpe.

Oversett fra svensk

Gjengi denne historien på godt norsk (se et par ordforklaringer):

Sven kom hem och var alldeles lemlästad, med upprivet ansikte och blod på sig, och kläderna trasiga.

«Vad har hänt med dig, Sven?» frågade systeren.

«Jo, först gick jag in i ett hål och sköt en räv.

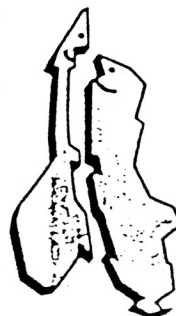
Så gick jag in i ett större hål och sköt en björn.

Men så gick jag in i ett ändå större hål, och då kom tåget.»

Ordforklaringer:

trasiga: i-filler

fråga: spørre

Rettskrivingstippepong for de glupe

Å skrive korrekt norsk er vanskelig. De hyppige rettskrivingsendringene gjør at de fleste føler seg usikre på hva som er gangbare former. Ofte blir vi overrasket når vi blar i nyere utgaver av ordlister og ser hva som er tillatt.

Rettskrivingstippepong

Prøv deg på rettskrivingskupongen nedenfor. Hva er de riktige skrivemåtene? Kryss av i de rette rubrikkene. Dersom du mener at **begge** skrivemåtene som er ført opp i den enkelte oppgave er rett, krysser du av i rubrikken **ab**.

Et tippetips før du begynner: Halvparten av tippetegnene skal stå i **ab**-rubrikken. Rett løsning står på side 32.

		a	b	ab
1	a) vær så god b) værsågod			
2	a) høgtaler b) høyttaler			
3	a) ingen ting b) ingenting			
4	a) i går kveld b) igår kveld			
5	a) under veis b) underveis			
6	a) f. eks. b) f eks			
7	a) Vesaas' dikt b) Vesaas's dikt			
8	a) et gardin b) ei gardin			
9	a) sankthans b) Sankt-Hans			
10	a) i alle fall b) iallfall			
11	a) i hjel b) i hel			
12	a) graffiti b) grafitti			

Nyttig oppslagsbok: Finn-Erik Vinje: *Skriveregler*, Ashcehoug 1990.
Boka fins både på nynorsk og bokmål.

Elevene kan arbeide individuelt eller i grupper med disse oppgavene. Pargrupper kan også intervju hverandre. Elev A er spørrer på de første 9 spørsmålene. Elev B spør på de siste 9. Hvem får flest rette?

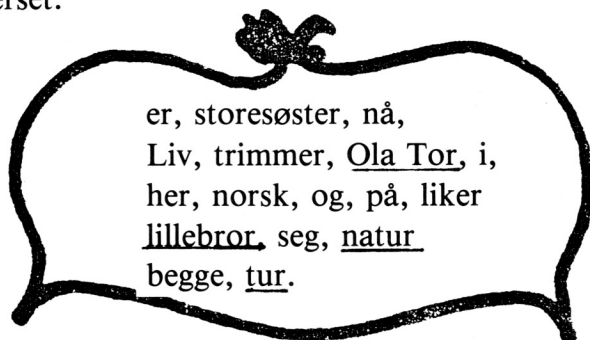
Hva vet du om språk og litteratur?

- 1 Hvem har skrevet «Folk og røvere i Kardemomme by»?
- 2 Hvilken ordklasse er størst (har flest ord i ordlista)?
- 3 Hvilken bokstav brukes mest?
- 4 Finn et norsk ord på ordklassen verb.
- 5 Hvilken dikter har skrevet om Ann-Magritt og det gamle
gruvesamfunnet på Røros?
- 6 Skriv minst to andre navn på tegnet anførselstegn.
- 7 Bjørnstjerne Bjørnson og Jonas Lie er to av dikterne som er blitt kalt «de fire store» i norsk
diktning. Hva heter de to andre?
- 8 Skriv navnet på den verdensberømte danske eventyrdikteren.
- 9 Hvem har skrevet diktene «Tale til loffen» og «Kulturuke»?
- 10 Hvordan skrives disse ordene på nynorsk?
a) hverandre b) lørdag c) svømme d) tegning
.....
- 11 Hvilken ordklasse hører hvert av ordene i oppgave 10 til i?
a) b) c) d)
- 12 Finn et norsk ord for hvert av disse svenske ordene:
a) mössa b) pojke c) tvål d) glasögon
.....
- 13 Hvilket land kom dikteren Snorre Sturlason fra?
- 14 Nevn ei bok som Snorre Sturlason har skrevet.
- 15 Finn setningsdelene i denne setninga:
Vil Kari selge gitaren sin?
.....
- 16 I alle disse ordene fins en skrivefeil. Skriv ordene rett.
a) alikevell b) nysgjerrig c) Alldri d) kasett
.....
- 17 Skriv av denne perioden, og sett inn alle tegn som mangler.
Olav spurte vil du bli med på kino i kveld Marit
.....
- 18 Finn et norsk ord for hvert av disse danske ordene:
a) dreng b) kartofler c) sodavand d) svovelstikker
.....

Syng Tegn

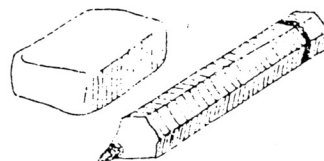
VISER — bruk orda i sekkene

I ordsekken under finner du de ordene som er satt sammen til et vers om LIV og OLA-TOR. De fire **enderimordene** er understreket og står i den rekkefølgen de skal brukes i verset.

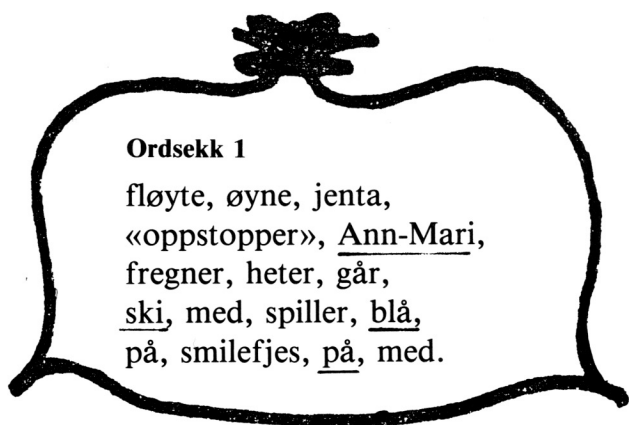
Mel.: Tordenskjold

Her er Liv og Ola-Tor,
storesøster, lillebror.
Trimmer nå i norsk natur.
Begge liker seg på tur.

Skriv versene om ANN-MARI og OLE-JAN

Ordene som du skal sette sammen til verset om ANN-MARI, finner du i ordsekk 1, og ordene til verset om OLE-JAN fins i ordsekk 2. De fire rimordene i hvert vers er også her understreket og plassert i den rekkefølgen de skal brukes i versene.

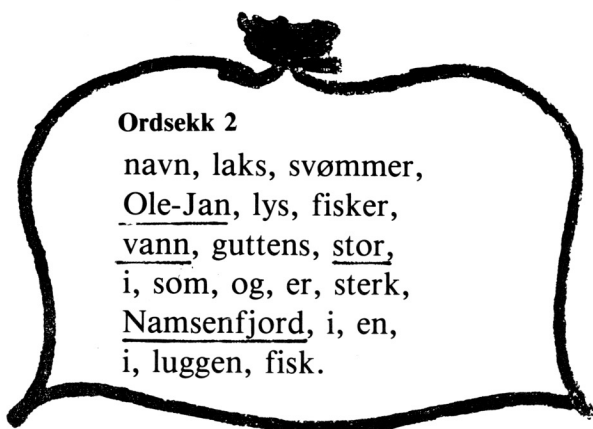

Verset om Ann-Mari

Mel.: Tordenskjold

Verset om Ole-Jan

Mel.: Tordenskjold

Syng versene. Tegn personene.
Lag selv ordsekker som klassekameratene kan lage viser av.

NORSKKRYSS

NYNORSK

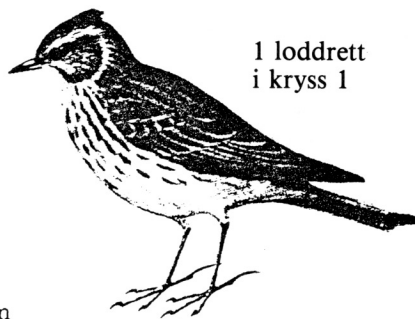
Kryss 1

Vassrett

1. Dessert
3. Månad
6. Antonym til tilbake
9. Antonym til slökkje
10. Synonym til åsside
11. Synonym til føde, næring
12. Antonym til lei, vond, fæl
15. På himmelen
18. Antonym til dumme
20. Synonym til etterlikne
22. Synonym til bråk
23. Synonym til trøtt, kei
25. Antonym til mørk
26. Antonym til tung
27. Del av Bibelen (fork.)

Loddrett

2. Synonym til pynt
3. Antonym til svolten
4. Liten fisk, blir brukt som pålegg
5. Antonym til ut
6. Synonym til høgtide
7. Antonym til ingen
8. Eigedomspronomen (hokjønn)
14. Synonym til svidd
16. Synonym til vemmelege, motbydelege
17. Antonym til dag
18. Synonym til stolt, byrg
19. Kjentmann til sjøs
21. Synonym til vakker
22. Dyrelåt
24. Tal (omvendt)

1 loddrett
i kryss 1

14 loddrett
i kryss 2

Kryss 2

Vassrett

2. Jentenamn
7. Synonym til rett, feilfri (framandord)
8. Avgift til stat og kommune
9. Poststad i Rogaland (postnummer 4460)
10. Synonym til omvisar, reiseleiar (framandord)
11. Synonym til strevar
13. Personleg pronomen
14. Gruppe på tre (framandord)
15. Synonym til søppel (avfall)
19. Synonym til avløysar (framandord)
20. Månefase

Loddrett

1. Fugl
2. Antonym til negativ
3. Antonym til komisk
4. Tilbakereise (framandord)
5. Antonym til passiv
6. Synonym til idrettsbane (framandord)
7. Synonym til rot, uorden (framandord)
9. Synonym til samkome, treff
12. Synonym til fred, stille
16. Synonym til mann
17. To like bokstavar
18. Drikk.

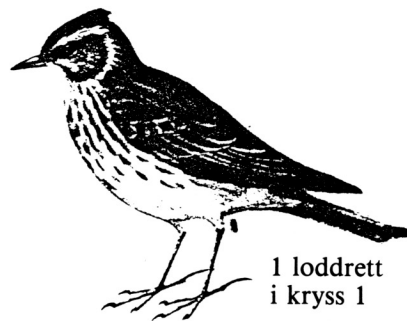
Bruk dei store TRYKKBOKSTAVANE når du løyser kryssord!

A B C D E F G H I J K
L M N O P Q R S T U V
W X Y Z Æ Ø Å

NYNORSK

NORSKKRYSS 1 - 1991

Løysinga sender du til «NORSK-NYTT» v/Jon Hildrum,
Høknes ungdomsskole, 7800 Namsos, innan 1. mai 1991.
Du deltek da i loddtrekninga om ungdomsbøker.

1 loddrett
i kryss 1

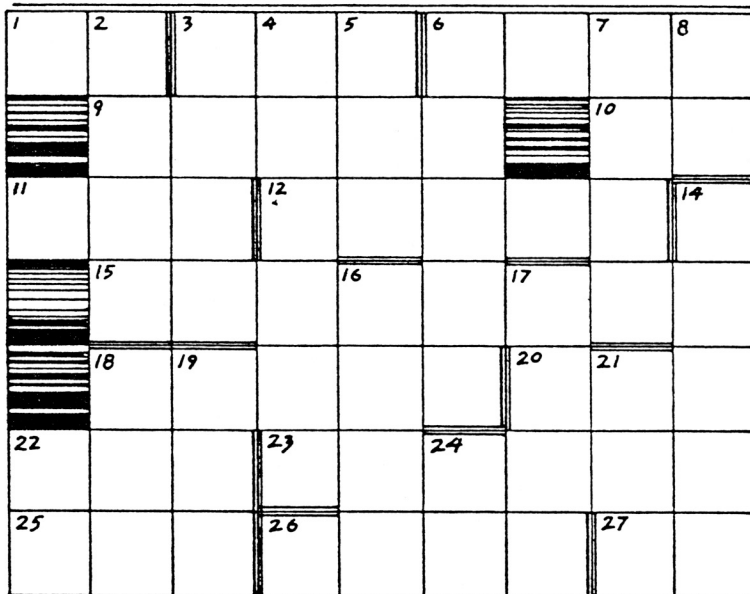
Kryss 1

Også denne oppgåva
må vere fylt ut
dersom du skal vere
med i trekkinga om
ungdomsbøker.

Kva jobb har eg?

Kva for eit yrke tenkjer du på
når du ser dei tre orda på kvar
linje?

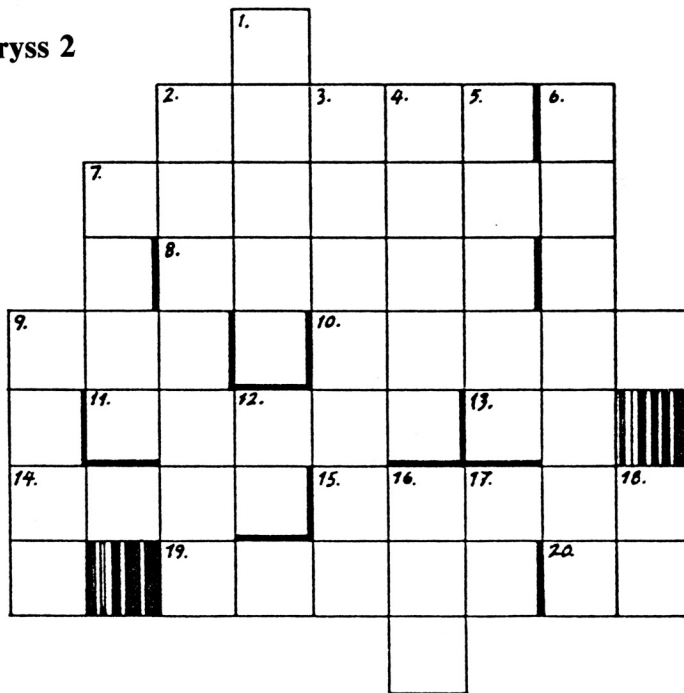
1. Taksameter, ratt, gasspedal
2. Sag, hammar, spikar
3. Sikring, stikkontakt,
jordleidning
4. Silo, pløye, gjødsle
5. Blendar, objektiv, dias
6. Stetoskop, resept, sprøyte
7. Pensel, sparkel, skrape.

Kryss 2

Skriv svara her:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

Namn: klasse: skole:

Adresse:

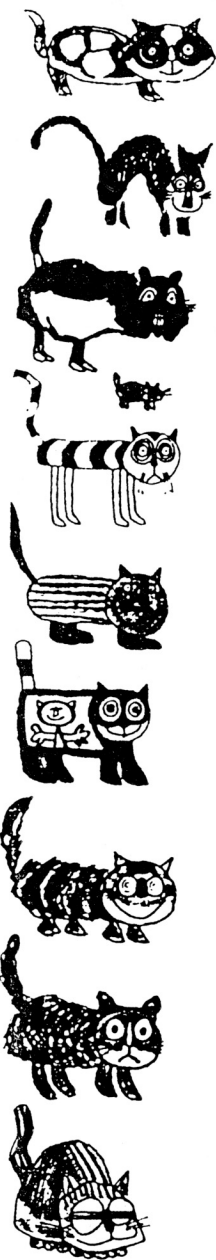
Kva syns du om vanskegraden på dette kryssordet? (kryss av!)

☐ lett

☐ middels

☐ vanskeleg

NORSKKRYSS 1 – 1991

Vannrett:

2. Synonym til fri, uten betaling
6. Kar for levende vann-dyr
11. Slektning (omvendt)
13. Brukes i vindu
14. Fugl
16. Notabene (fork.)
17. Synonym til ubebodd, ensomt
18. Sykekost (fremmed-ord)
19. Skogsdyr
20. Egenkjær person (fremmedord)
22. På 1 loddrett
23. Alfabetnaboer
25. Synonym til vri, snu innsiden ut.
27. Målmann
28. Synonym til anfall, veer
29. Stort fiskegarn
31. Antonym til søte
32. — — — — Knuts dotter (jentenavn)
33. Synonym til katt
35. Synonym til arrest-anten
37. Synonym til flott, strålende
38. Synonym til pen, skjønn
39. Synonym til drønne, smelle
40. Ha på fornemmelseh (omvendt)
41. Synonym til berg
43. Synonym til likevel
44. Synonym til regner opp, summerer

Loddrett:

1. Synonym til får (dyr)
2. Norsk komponist (1843-1907)
3. Kan vi ha på fingeren
4. Sitte på hest (omvendt)
5. «Antonym» til sukker
6. Synonym til loddemat
7. Tykk ledning
8. Synonym til tøve, sludre
9. Synonym til summeres (fremmedord)
10. Fugler
12. Synonym til søskenbarnet (mannlig)
15. Synonym til kursen, leia
18. Synonym til skjelve, riste
19. Sammenstyrtet byggverk (fremmedord)
21. Synonym til angrep, plyndring
24. Fugl
26. Høy offiser
27. Nøyaktig gjengivelse (fremmedord)
30. Underjordisk gang
32. Del av foten
34. «Heste-fjøs»
36. Synonym til renne, skli
39. Synonym til kasse-rolle, gryte
41. Bokstav nr. 6 og nr. 20
42. Synonym til flere, skratte

33 loddrett

A B C D E F G H I J K
L M N O P Q R S T U V
W X Y Z Æ Ø Å

Bruk de store trykkbokstavene når du løser kryssord!

De første kryssordene

Kryssordoppgaver fantes allerede på 1800-tallet, men det var først etter 1900 at de ble alminnelig utbredt og populære.

Den engelskfødte Arthur Wynne (død 1945) regnes som «far» til det *moderne* kryssordet. Hans første kryssordoppgave

stod i avisen «New York World» 21. desember 1913 og hadde 32 stikkord.

I 1920-årene ble kryssordoppgaver meget populære i amerikanske aviser og tidskrifter. Omkring 1925 kom de første kryssordene til Norge via England.

NORSKKRYSS 1 - 1991

BOKMÅL

Når du har løst kryssordet, sender du løsningen til NORSK-NYTT v/Jon Hildrum, Høknes ungdomsskole, 7800 Namsos, innen 1. mai 1991.

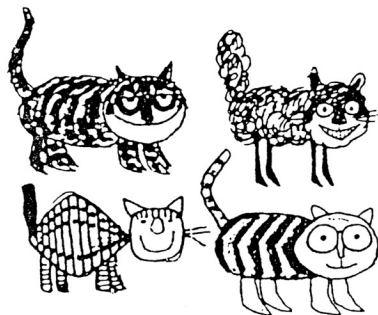
Du deltar i loddtrekningen om ungdomsbøker.

Også denne oppgaven må være rett utfylt om du skal være med i trekningen av ungdomsbøker.

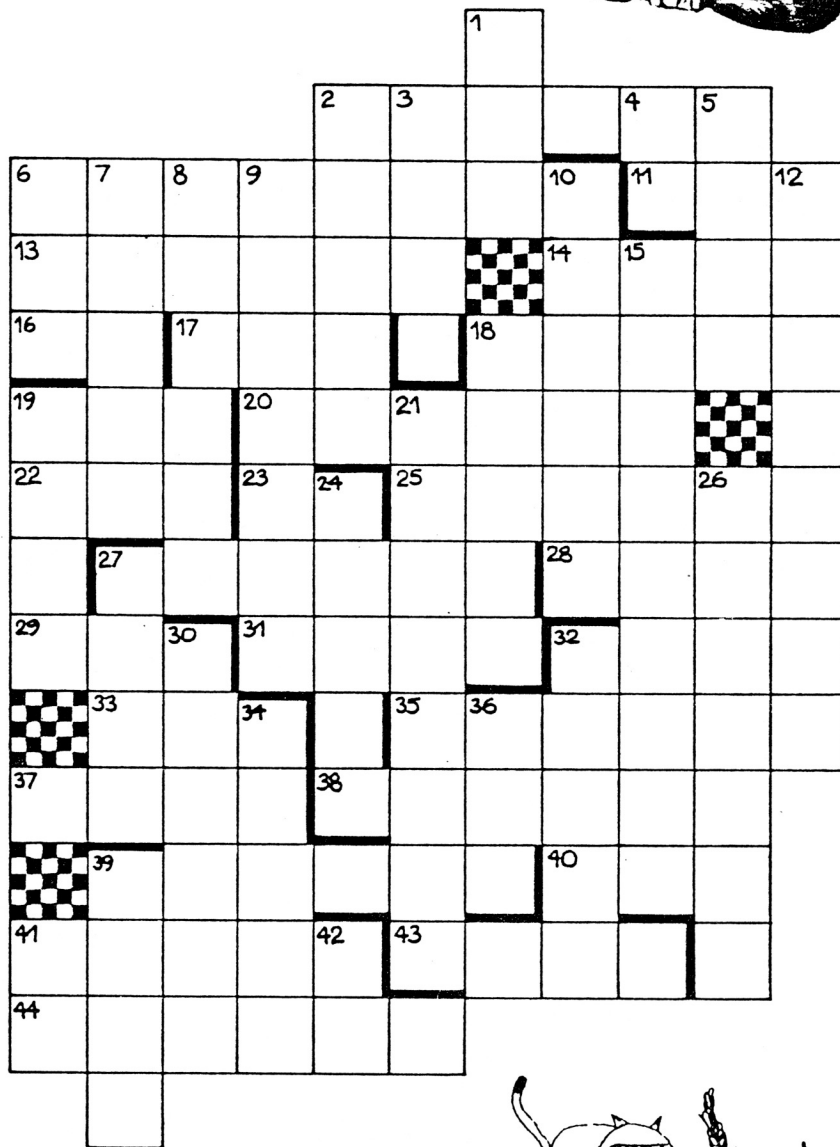
I denne historien mangler alle tegn. Sett inn tegnene, og skriv stor bokstav der det skal være:

ola kom fra doktor olsen og mora ville vite hva som feilte gutten hun spurte hva sa doktoren tjue kroner svarte ola jeg mener hva hadde du sa mora femten kroner sa ola jeg vil vite hva som manglet deg sa mora irritert fem kroner sa ola

Skriv hele teksten på baksiden av dette kryssordarket.

33 vannrett

Navn: Klasse: Skole:

Adresse:

Tentamen i norsk hovedmål

Del A

Teksten på den følgende siden er hentet fra Den yngre Edda. Les teksten. Når du svarer på spørsmålene, skal du skrive svarene på **bokmål** — selv om Eddateksten her er på nynorsk.

- 1 Hva handler Den yngre Edda om?
- 2 a) Hvem har skrevet Den yngre Edda?
b) Fortell om forfatteren, og nevnt kort noe av det han har skrevet.
- 3 a) Nevnt navnet på et kjent dikt som står i Den eldre Edda.
b) Hva handler dette diktet om?
- 4 I teksten er navn på flere æser (guder) nevnt. Plukk ut noen av navna og fortell litt om hver av gudene, for eksempel om slektskap mellom dem, om spesielle ferdigheter m.m. Du kan også skrive om norrøne guder som ikke er nevnt i denne teksten.
- 5 Hvorfor kunne den vesle mistelteinen skade Balder når ikke noe annet kunne gjøre han noe vondt?
- 6 Hva var grunnen til at Loke valgte å be Hod om å skyte på Balder?
- 7 Hvordan vil du karakterisere Loke og gjerninga hans her? Skriv om det.
- 8 Hvilket varsel får leseren tidlig i teksten om at det vil skje noe trist her? Forklar.
- 9 Skriv ned den setninga som du mener forteller om høydepunktet i denne teksten.
- 10 Studer bildet nedenfor. Forklar hva du ser på bildet. Hva mener du mannspersonen, hesten og hver av fuglene heter?

Balders død

Balder den gode tok til å drøyme tunge og sterke draumar som varsla ille for livet hans.

Da han fortalde æsene draumane, kom dei saman og råd-la om kva dei skulle gjere. Dei vart einige om at dei skulle be om vern for Balder mot allslags fare, og Frigg tok alle ting i eid på at dei ikkje skulle skade han, både eld og vatn, jern og alle slag malm, steinar og jord og tre, alle sjukdommane, dyr og fuglar, eiter og ormar.

Da dette var gjort og utlyst, fann Balder og æsene på moro: Balder skulle stå opp på tinget, og alle dei andre skulle skyte etter han eller hogge eller kaste stein på han. Men det same var det kva dei gjorde, han vart ikkje skadd, og dette var ei stor ære, tykte dei alle.

Men da Loke såg dette, lika han ille at ingen ting skadde Balder. Han skapte seg om til ei kone og gjekk til Frigg i Fensal.

Frigg spurde om kona visste kva æsene heldt på med på tinget.

«Dei driv og skyt på Balder alle i hop utan at det gjer han noko,» svara kona.

«Nei,» sa Frigg, «verken våpen eller tre kan skade Balder, for eg har teke dei alle i eid.»

Da spør kona: «Har alle ting svore å spare Balder?»

Frigg svara: «Austafør Valhall veks det ein liten busk som heiter misteltein; den tykte eg var for ung til å krevje eid av.»

Da kvarv kona bort, men Loke tok mistelteinen og sleit han opp og gjekk bort til tinget med han. Der sto Hod ytst i ringen, for han var blind.

«Kvifor skyt ikkje du på Balder?» spurde Loke.

Hod svara: «Eg ser ikkje kvar han står, og så har eg ikkje noko våpen.»

Da sa Loke: «Du må gjere som dei andre, kan du vite, og vise Balder den same ære som dei. Ta denne teinen og skyt på han; eg skal hjelpe deg med å sikte.»

Hod tok mistelteinen og skaut på Balder, slik som Loke viste han. Skotet gjekk tvert igjennom Balder, og han fall død til jorda, og det er den største ulykka som har hendt mellom gudar og menneske.

Da æsene såg at Balder var fallen, mista dei reint mælet. Dei stod handfalne og såg på kvarandre. Alle var dei like harme på han som hadde vore meister for dette verket, men ingen kunne hemne det, for staden dei stod på, var fredlyst og heilag. Endeleg freista dei å tale, men da fekk dei ikkje fram eit ord berre for gråt, så ingen kunne tale ut om si sorg. Odin tok det tyngst, for han forstod best kor mykje dei hadde mista i Balder.

Del B

Skriv **en** av disse oppgavene:

1 Vennskap — velg sjanger selv

Det sies og skrives mye om vennskap. Les sitatene nedenfor og skriv en tekst der dine egne tanker om hva vennskap er, kommer fram. Velg sjanger selv.

Lag overskrift selv. Overskrifta bør være på minst fem ord, og ordet **vennskap** må være med.

En god venn er større rikdom enn mange penger.

En falsk venn er verre enn en uvenn.

Når du flytter fra en god venn, er det som å miste en del av livet.

Uten vennskap — ikke noe liv.

En venn er en som blir når andre går sin vei.

2 Vold — artikkel

Vold er et stadig økende samfunnsproblem. Alle aldersgrupper er utsatt for ulike former for vold. Ofte er det ungdom som står bak voldsbruken mot uskyldige ofre.

Hva kan årsakene være til at stadig flere tyr til vold?

Hva kan samfunnet og den enkelte borger gjøre for å redusere vold mot uskyldige?

Lag selv ei overskrift på minst fem ord, der ordet **vold** er med.

3 Kriminalnovelle

Skriv ei kriminalnovelle hvor du bruker minst ei av disse setningene:

— Det er nokså skremmende det hele.

— Farlig å få så mye lys sånn plutselig.

— Fuktflekker i taket, en rift i et tapet, en bulk i linoleumen — det var nok litt av hvert som trengte ettersyn.

— Sterkt lys inne. Desto mørkere ute. Kontrasten.

Lag overskrift selv.

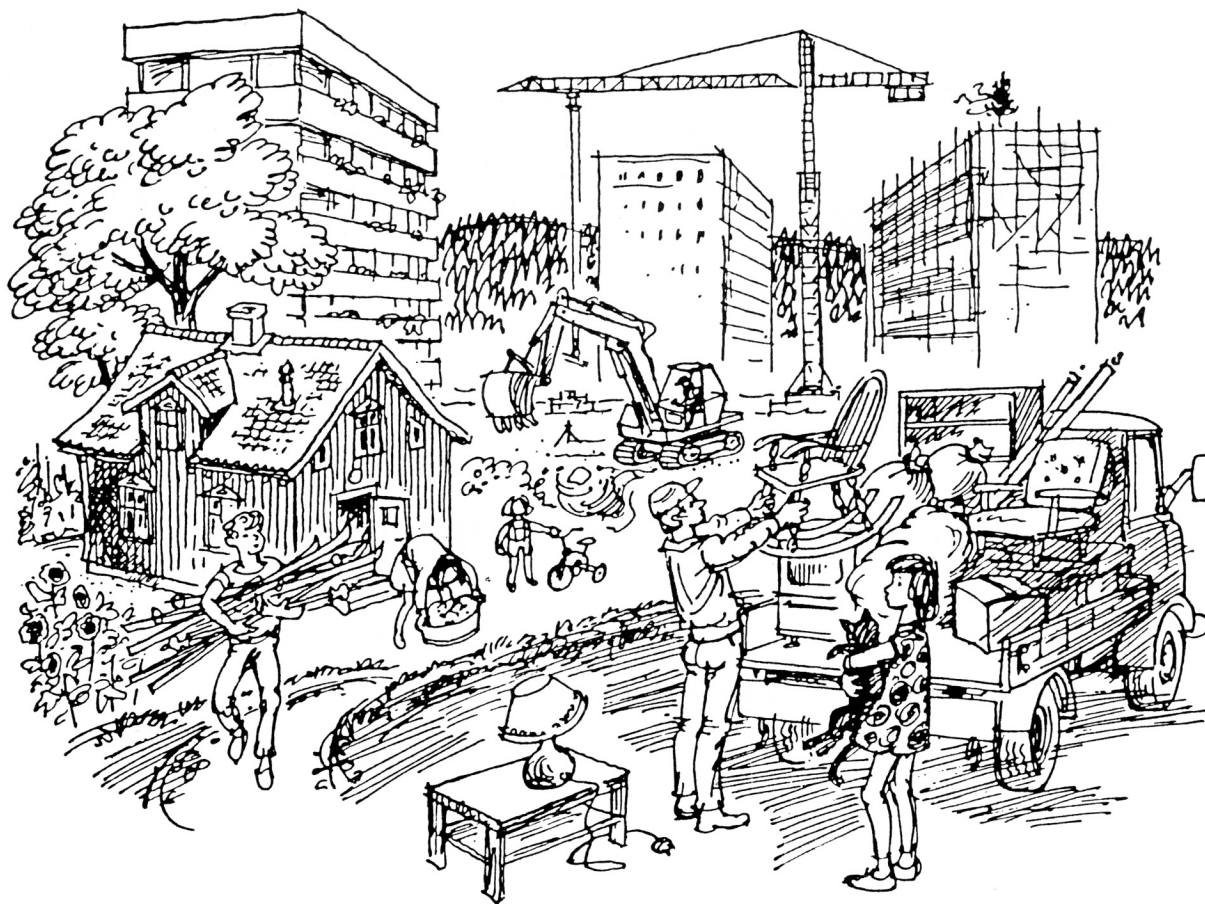
4 Synspunkter på primærnæringene — leserinnlegg i avis/foredrag

I den senere tid er flukten fra primærnæringene viet stor oppmerksomhet. Hva tror du er årsakene til at så mange forlater disse næringene og går over i andre yrker?

Hvordan vurderer du utsiktene for en ungdom som vil satse på en fremtid i en av primærnæringene?

(Med primærnæring mener vi f.eks. jordbruk, reindrift og fiske.)

Overskrift: *Synspunkter på primærnæringene.*

5 Farvel til huset — fortelling, leserinnlegg, intervju

Studer tegninga og skriv én av oppgavene:

a) Lag ei **fortelling** der en av personene på tegningen er hovedpersonen.

Overskrift: Farvel til huset.

eller

b) Tegninga viser en situasjon som er aktuell mange steder, og som skaper strid mellom dem som vil bygge nytt og dem som vil bevare. Hva mener du om dette? Skriv et **leserinnlegg** i avisa der du sier din mening. Finn selv passende overskrift.

eller

c) Lag et intervju med en eller flere av personene på tegninga. Om den situasjonen de nå står midt oppi.

Lag selv ei høvelig overskrift.

6 Tale til nye ungdomsskoleelever

Du er blitt spurt om å holde en **tale** til de nye ungdomsskoleelevene ved skolestart. Fortell om din erfaring fra tre år ved ungdomsskolen, og gi råd til de som nå skal begynne på ungdomsskolen.

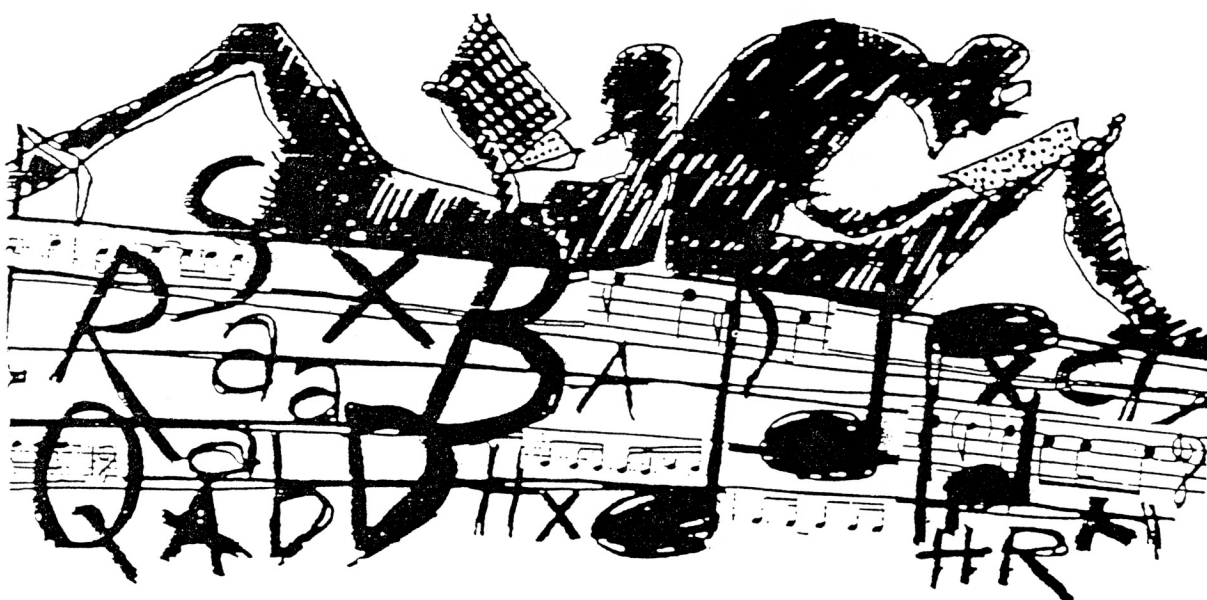
Overskrift: Kjære nye ungdomsskoleelever.

Nr. 8

Vi tipper eventyr

*ved Jon Hildrum
Opplesing ved Andreas Gjermstad*

«Vi tipper eventyr»

I eventyret kan alt skje, ingen avstand er for stor, ikke noe problem er uløselig. Vi møter troll og dyr, vonde og gode makter, dumme og kloke vesner. Døde ting blir levende i eventyret, dyr og gjenstander kan le og gråte og snakke.

Stadig skjer det mystiske og fantastiske ting. Det er både fantastisk og spennende å reise i eventyrland.

I programmet får elevene gjette på titler, eventyrfigurer og eventyrlige hendinger. Det er nødvendig at blyant og papir ligger klar. Løsninger på alle oppgavene blir gitt i programmet.

Vi presenterer også en avdeling med omskrivninger fra eventyrsjanger til dagsnyttmeldinger i programmet.

Eventyr blir dagsnyttmeldinger:

Tenk deg at det som vi leser om i de gamle folke-eventyrene hadde hendt i dag! Hva ville radio og fjernsyn ha meldt? Hva ville avisene ha skrevet?

Hvilke fire kjente folke-eventyr tenker du på når du leser disse avisnotisene?

1.

En oppskaket mann ringte i går til vår redaksjon og fortalte at han hadde sett noe helt utrolig ved Storbrua. Tre bukker i forskjellig størrelse hadde prøvd å gå over brua. Da dukket det plutselig fram et svært uhyre under brua. Det så ut som et troll!

Trollet ga seg til å brøle og krangle med bukkene. Enden på det hele ble at den største av bukkene stanget til trollet slik at det stupte i elva og forsvant i fossen. «Det hele var rett og slett eventyrlig,» sukker mannen som har varslet lensmann, presse, radio og fjernsyn om det han har sett. Selv vil han nå la seg undersøke av psykiater.

2.

En småbruker fra Åslia gjorde det riktig godt i går. Han dro til byen og skulle selge ei ku, men handelen gikk riktig dårlig. Han kom heim uten et eneste øre, men på heimvegen hadde han vedda med naboen sin. Det veddemålet vant han og ble 100 daler rikere.

(Tittelen på dette eventyret er navnet på hovedpersonen i eventyret.)

3.

Ei kjerring falt i går i elva nedenfor Storfossen og ble tatt av den strie strømmen. Mannen hennes sammen med gårdsfolket og naboene soknet etter henne uten resultat.

Siste:

Kjerringa er nå funnet i elva ovenfor fossen med ei saks i handa. Mannen opplyste at kjerringa alltid hadde vært annerledes enn kjerringer flest. Derfor kom han på å lete ovenfor fossen. Lensmannen skal nå etterforske denne drukningsulykken nærmere.

4.

Ola Nordigarden og Ola Sørigarden er anmeldt for konemishandling. De skal begge ha banket konene sine med bjørkeris.

Til sitt forsvar sier Ola Nordigarden at kjerringa hans narret ham til å tro at han var død, la ham i ei kiste og fikk istand begravelse.

Ola Sørigarden sier at kjerringa hans hadde fortjent stor straff, for hun sa hun sydde usynlige klær til ham. Derfor møtte han fram splitter naken i begravelsen til Ola Nordigarden.

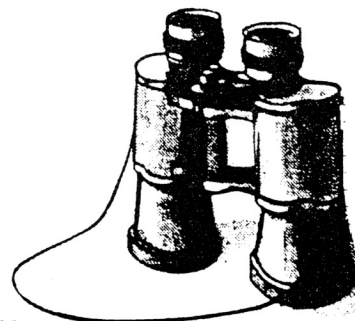
Litterær rebus

Nedenfor er det gitt noen stikkord til kjente norske diktere på 1800- og 1900-tallet. Bruk oppslagsbøker og finn ut hvilke diktere dette

er. Fyll også ut med opplysninger i de andre rubrikkene.

Hvilken dikter?	Fødselsår	Dødsår	Titler på flere kjente verk eller tekster	Andre opplysninger om dikteren og diktningen
1		1952	«Pan»	Fikk Nobelprisen i litteratur 1920
2	1857		«Berre ein hund»	
3			«Haugtussa»	Vokste opp på Jæren
4			«Kristin Lavransdatter»	Fikk Nobelprisen i litteratur
5	1886		«Hjembygdens sanger»	Skrev en lang rekke diktbøker
6	1846	1905		Hun bodde mye av livet i København
7			«Til ungdommen»	Ble skutt ned i et fly over Tyskland 1943
8		1967		Skrev mye fra gruemiljøet på Røros
9			«Fuglane»	Bodde i Vinje i Telemark
10	1890	1960	«Veien til verdens ende»	
11			«Juvikfolke»	Var lærer ved sida av diktergjerningen
12	1889	1968	Noen dikt: «Lille Adam» «Hustavle» «Vi overlever alt».	
13	1902		«Lillelord»	

Sett fremmedorda på rett plass

I rubrikken A står det en samling norske ord.

- ★ Finn i ordsamlingen 1 fremmedord som betyr omtrent det samme som hvert av ordene i rubrikk A. Skriv fremmedordene på rett plass i rubrikk B.
- ★ Finn i ordsamling 2 fremmedord som betyr omtrent det samme som hvert av ordene i rubrikk A og B. Skriv disse ordene på de rette stedene i rubrikk C.

A	B	C
1 å trygde 2 nederlag 3 enestående		fadese
4 etterligne 5 romfarer 6 overse		
7 munterhet 8 overdådig 9 løsning	eksklusiv	
10 sannhet 11 stedfortreder 12 renslig		

Ordsamling 1:

Imitere, fenomenal, fiasko, forsikre, vikar, ignorere, hygienisk, fasit, humor, kosmonaut, eksklusiv, faktum.

Ordsamling 2:

Neglisjere, kopiere, sanitær, fadese, assurere, fantastisk, reserve, luksuriøs, astronaut, realitet, resultat, komikk.

Bruk noen av fremmedordene i ordsamlingene ovenfor, og skriv en tekst. Det kan være et dikt, en mininovelle, et brev, en plakat eller en annen sjanger.

Ordjakt

Ordbingo

Fyll ut så mange ruter som råd. Kvart ord skal byrje med «nøkkelbokstaven» slik som døma viser. Du får *eitt* poeng for kvart ord.

Ved å byte ut «nøkkelordet» i skjemaet, kan du lage nye oppgåver. Framlegg til nye nøkkelord: POLIS, KUNÅD.

Nøkkel-ord	Yrke	Idrettsgrein	Matrett	Klesplagg	Dyr	Blome
M		maraton	moltekrem		mus	
A						
R						
T						
E						

Nøkkel-ord	By	Grønsak	Reiskap	Fugl	Treslag	Land
M	Mandal					
A						
R						
T						
E						

NORSKnytt

1 – 1991

INNHold

- 1 En million timer til stilretting – bortkastet arbeidstid?
- 2 Kryssordvinnere 3 -90
Sagt om norskundervisning, sagt om det å skrive
- 6 Ikke begynn med begynnelsen
- 8 Dikt blir skuespill
- 9 Avisnotisen – saklig og kort
Avisnotiser om mye og mangt
Tekstside og oppgaveark
- 12 Vi planlegger en artikkel om årstidene
Tekstside og oppgaveark
- 14 Små drypp fra lærer til lærer
 - Norskklærerens notat/tankebok
 - Bruk de gule lappene når du retter
 - Husk hattene og løsnesene
 - Lesing og skriving må gå hånd i hånd
- 15 Personsang: Bilder av medmennesker
- 16 Hva heter det på dansk og svensk?
- 17 Rettskrivingstippekupong for de glupe
- 18 Hva vet du om språk og litteratur?
- 19 Lag viser – bruk orda i ordsekkene
- 20 Norskkryst – nynorsk
- 22 Norskkryst – bokmål
- 24 Forslag til tentamensoppgave
Balders død
- 28 Norskassett nr. 8: Vi tipper eventyr
- 30 Litterær rebus – norske diktere på 1800- og 1900-tallet
- 31 Sett fremmedord på rett plass
- 32 Kryssordløsninger 3 -90
- 33 Ordjakt – ordbingo